

บทความวิชาการ

โครงการที่รัก...
บทบาทนักวิชาการศึกษา “พี่เลี้ยง”
กลไกเล็ก ๆ กับภารกิจที่ท้าทาย

สุภาวดี อินนุพัฒน์¹

¹ สุภาวดี อินนุพัฒน์ นักวิชาการศึกษาชำนาญการ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

นับเป็นเวลาเกือบกึ่งศตวรรษตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) : ป.บอ. เมื่อ พ.ศ. 2512 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2561 ที่นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงผู้ซึ่งเป็นกลไกเล็กๆ อยู่คู่กับหลักสูตร ป.บอ. มาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหลักสูตร บทบาทและภารกิจของนักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงถือได้ว่าเป็นบทบาทที่มีความสำคัญไม่น้อยสำหรับการจัดการศึกษาหลักสูตรนี้ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทด้านการประสานงาน บทบาทการหนุนเสริมการจัดการเรียนการสอน และบทบาทที่นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงรักและให้ความสำคัญมากที่สุด คือ **บทบาทการเป็นพี่เลี้ยงให้กับบัณฑิตอาสาสมัคร** ซึ่งเป็นบทบาทที่นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงต้องทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจ รวมทั้งกำลังความคิดและสติปัญญาในการดูแลให้คำปรึกษาคำแนะนำและเสริมสร้างกำลังใจให้กับบัณฑิตอาสาสมัครในระหว่างการเรียนในหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่บัณฑิตอาสาสมัครอยู่ในพื้นที่ปฏิบัติงานสนามเป็นเวลา 7 เดือน

นับเป็นเวลา 40 กว่าปี ที่บทบาทนักวิชาการศึกษาแทบไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากในอดีตจนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. 2558 ด้วยนโยบายการบริหารหลักสูตรที่เปลี่ยนแปลงไปประกอบกับปัจจัยและข้อจำกัดหลายประการที่เกิดขึ้น เช่น การขยายภารกิจด้านการจัดการเรียนการสอนทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษาและข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทำให้บทบาทของนักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงจำต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตามไม่ว่าบทบาทของนักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงจะเปลี่ยนแปลงไปเช่นไร แต่จิตใจของการเป็นนักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงยังคงอยู่ นักวิชาการศึกษาที่เคยเป็นพี่เลี้ยงบัณฑิตอาสาสมัคร จะยังคงเป็นนักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงที่มีความรักความปรารถนาดีให้กับบัณฑิตอาสาสมัครตลอดไป

คำสำคัญ: นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยง บัณฑิตอาสาสมัคร หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร)

Abstract

For nearly half a century, since Dr. Puey Ungphakorn established graduate volunteer in 1969 until now 2018. the educators, who working like a small mechanisms together from the beginning of this program. The role and mission of academic educators, can be considered as an important role of this program such as coordinate role, Studies supporting role, and the role is the most beloved of academic educators is graduate volunteer mentor role. Which is the role that academics educator have to devote to both in physical strength and encouragement Including the power of thinking and caring to giving advice, and support for graduate volunteer while they study in this program Especially during the time that graduate volunteer are study in the field for 7 months.

For nearly 50 years, the role of academic educators has been virtually unchanged from the past. Until the year 2015 with the policy of course management that changed with many factors and a lot of limitations such as expanding of teaching and learning management for both undergraduate and graduate degree and budgetary constraints making the role of academics educators have to inevitably change. However regardless of the role of academic educators are changed. But the heart of being the academic educators still exists. Academic educators who used to be mentors of graduate volunteer Will continue to be an academic educators who still love, good wishes for graduate volunteer forever.

Keyword: Academic Educator Graduate Volunteer Graduate Diploma Program (Graduate Volunteer)

บทนำ

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2512 โดย ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มีชื่อเมื่อแรกเริ่มก่อตั้งว่า โครงการประกาศนียบัตรอาสาสมัครชั้นบัณฑิต (ป.อ.บ.) ซึ่งเป็นเพียงโครงการหนึ่งของคณะเศรษฐศาสตร์เท่านั้น ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2513 โครงการประกาศนียบัตรอาสาสมัครชั้นบัณฑิต (ป.อ.บ.) ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้ดำเนินการเป็นการถาวรภายใต้ชื่อ “โครงการการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัคร (ป.บ.อ.)” (บัณฑิต-อาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542: 8-9) โครงการการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิต-อาสาสมัคร (ป.บ.อ.) ได้ขอแยกตัวจากคณะเศรษฐศาสตร์เป็นแผนกอิสระ ขึ้นตรงกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2515 (สำนักศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515: 1) เพื่อดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาโครงการการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัคร (ป.บ.อ.) เป็นการเฉพาะ ต่อมาเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2518 โครงการการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัคร (ป.บ.อ.) ได้รับอนุมัติจากทบวงมหาวิทยาลัยให้มีฐานะเป็นสำนักส่งเสริมวิชาการในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีชื่อเรียกว่า “สำนักศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร” และเปลี่ยนชื่อเป็น “สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร” เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2519 (สำนักศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 4/2519, 2519: 3) ในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรและเปลี่ยนชื่อหลักสูตร จาก “โครงการการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัคร (ป.บ.อ.)” เป็น “หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร)” (จารุวิทย์ บุนนาค, 2548: 40) ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ทั้งนี้ก่อน พ.ศ. 2559 สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร จัดการเรียนการสอนเฉพาะหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 2

หลักสูตรเท่านั้น คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) และ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ชนบทศึกษาและการพัฒนา) จนกระทั่งสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการประชุมครั้งที่ 3/2558 เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2558 ให้เปลี่ยนชื่อจาก “สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร” เป็น “วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์” และได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการประชุมครั้งที่ 11/2558 เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2558 ให้จัดการศึกษาระดับปริญญาตรีหลักสูตร ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ เริ่มจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2559 เป็นต้นมา ทำให้ปัจจุบันหลักสูตรประกาศนียบัตร บัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) กลายเป็นหลักสูตรหนึ่งของวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มีภารกิจด้านการจัดการเรียนการสอนทั้งระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา

นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหลักสูตรจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2512 - พ.ศ. 2561) ปรัชญา แนวคิด และกระบวนการจัดการการศึกษาของหลักสูตร ประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจาก เมื่อเดิมมากนัก กล่าวคือ ยังคงเป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ “คนหนุ่มสาว” บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากทุกสาขาวิชาและ ทุกมหาวิทยาลัยเข้ามาศึกษาในหลักสูตรและไปทำงานอาสาสมัครในพื้นที่ ชนบทห่างไกล ภายใต้ปรัชญา การเรียนรู้จากสภาพความเป็นจริงของสังคม ผ่านการทำงานอาสาสมัครหรือการให้บริการชุมชน (Service – Learning) โดย มุ่งหวังให้บัณฑิตอาสาสมัครผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรนี้ **“เป็นผู้มีสำนึก ความรับผิดชอบต่อสังคม รักความเป็นธรรม พร้อมอุทิศตนทำงานเพื่อ ประโยชน์ต่อส่วนรวม”** สมดังความมุ่งหมายของหลักสูตร

ตลอดระยะเวลาการจัดการศึกษาของหลักสูตรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 - พ.ศ. 2561 มีการปรับปรุงหลักสูตร จำนวน 4 ครั้ง โดยหลักสูตรเมื่อ

เริ่มก่อตั้งมีชื่อว่า **โครงการประกาศนียบัตรอาสาสมัครชั้นบัณฑิต (ป.อ.บ.)** มีการปรับปรุงครั้งแรกหลังจากจัดการเรียนการสอนได้เพียง 1 ปี ในปี พ.ศ. 2513 ได้เปลี่ยนชื่อหลักสูตร เป็น **โครงการการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัคร (โครงการ ป.บ.อ.)** และปรับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและรายวิชาในหลักสูตรเพียงเล็กน้อย ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2526 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรเป็นครั้งที่สอง โดยปรับเพิ่มวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและปรับรายวิชาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมและลักษณะการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตร และมีการปรับปรุงหลักสูตรครั้งที่สามเมื่อปี พ.ศ. 2535 โดยปรับลดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรลงเหลือเพียง 2 ข้อ ปรับรายวิชาและเปลี่ยนชื่อเป็น **หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร)** และปรับปรุงหลักสูตรครั้งที่สี่เมื่อปี พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นการปรับปรุงหลักสูตรภายหลังจากการปรับปรุงหลักสูตรครั้งที่ 3 เมื่อปี พ.ศ. 2535 เป็นเวลานานถึง 18 ปี มีการปรับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของสังคม ตัดรายวิชาจิตวิทยาสังคมออกและเพิ่มรายวิชาอาสาสมัครในชุมชนเข้ามาแทน ปัจจุบันหลักสูตรมีการปรับปรุงหลักสูตรทุก ๆ 5 ปี เพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัยสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและเพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) หลักสูตรที่ใช้จัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน เป็นหลักสูตรฉบับปรับปรุงหลักสูตร พ.ศ. 2558

โครงสร้างการจัดการศึกษาของหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหลักสูตรจนถึงปัจจุบัน ยังคงมีโครงสร้างการศึกษาเช่นเดิม คือ แบ่งเป็นการเรียนรายวิชาภาคทฤษฎี 3 เดือน การลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม 7 เดือน และการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง 2 เดือน

ตารางที่ 1 แสดงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร พ.ศ. 2512 - 2526²

วัตถุประสงค์		
หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2512	หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2513	หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2526
1. ฝึกฝนบัณฑิตไทยให้รู้จักเสียสละ บำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์	1. ฝึกฝนบัณฑิตไทยให้รู้จักเสียสละและบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์	1. เพื่อส่งเสริมบัณฑิตไทยให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมชนบท มีจิตสำนึกความรับผิดชอบและมีความสามารถในการทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม
2. ให้บัณฑิตเกิดความเคยชินกับสภาพงานและภาวะการในชนบท และมีความสนใจที่จะปฏิบัติงานในชนบท	2. ให้บัณฑิตมีความเข้าใจและคุ้นเคยกับสภาพสังคมชนบท บังเกิดความสนใจที่จะปฏิบัติงานในชนบท	2. เพื่อเปิดโอกาสและส่งเสริมให้บัณฑิตไทยได้ทำงานในพื้นที่ชนบทและกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ด้วยวิทยาการที่เหมาะสมให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของตนเองได้ อันจะเป็นการส่งเสริมการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ

² รายงานการวิจัยการประเมินผลการผลิตบัณฑิตอาสาศึกษาในรอบ 40 ปี โดย สำนักบัณฑิตอาสาศึกษา, 2554, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตารางที่ 1 แสดงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร พ.ศ. 2512 - 2526 (ต่อ)

วัตถุประสงค์		
หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2512	หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2513	หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2526
3. ส่งเสริมความริเริ่มในงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม	3. ส่งเสริมให้บัณฑิตมีทักษะในมนุษยสัมพันธ์ และมีความคิดริเริ่มในงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม	3. เพื่อส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาได้ศึกษาและรวบรวม ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านที่บัณฑิตอาสาสมัครไปประจำอยู่ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอน และการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา ตลอดจนการวางแผนพัฒนาระดับชาติ
		4. เพื่อส่งเสริมและประสานการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาชนบทของหน่วยงานต่างๆ และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นผลให้การพัฒนาชนบทนโยบายของรัฐได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 2 แสดงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร พ.ศ. 2535 - 2558

วัตถุประสงค์		
หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2535 ³	หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2553 ⁴	หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2558 ⁵
1. เพื่อผลิตบัณฑิตในระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) ให้เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดและวิธีการศึกษาและการพัฒนา โดยเน้นชุมชนชนบท และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ตลอดจนมีความสามารถที่จะทำงานประสานร่วมกับชาวบ้านและหน่วยงานพัฒนาต่างๆ	1. เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อส่วนรวมในทุกระดับโดยเฉพาะมีจิตสำนึกอาสาสมัครที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม ด้วยความใส่ใจและเอื้ออาทร	1. มีสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม รักความเป็นธรรม พร้อมอุทิศตนทำงานเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม
2. ส่งเสริมให้บัณฑิตอาสาสมัครเป็นผู้มีความหนักแน่น อดทน รู้จักเสียสละ มีความรับผิดชอบ มีมนุษยสัมพันธ์และมีความริเริ่มที่จะบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์	2. เพื่อเสริมสร้างทักษะความรู้ความสามารถในการทำงานพัฒนาทั้งในภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก	2. มีความรู้ในลักษณะพหุสาขาวิชา สามารถทำความเข้าใจสังคม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงานพัฒนาร่วมกับประชาชน

³ หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535

⁴ หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2553

⁵ หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2558

ตารางที่ 2 แสดงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร พ.ศ. 2535 - 2558 (ต่อ)

วัตถุประสงค์		
หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2535	หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2553	หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2558
		3. สามารถทำงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่ที่หลากหลาย แตกต่าง และซับซ้อนทางวัฒนธรรมได้

ตารางที่ 3 แสดงโครงสร้างหลักสูตรตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2512 - 2558)

โครงสร้างหลักสูตร (จำนวนหน่วยกิต)	หลักสูตรฉบับปี พ.ศ.					
	2512 ⁶	2513 ⁷	2526 ⁸	2535 ⁹	2553 ¹⁰	2558 ¹¹
หน่วยกิตตลอดหลักสูตร	40	40	30	28	28	30
รายวิชาภาคทฤษฎี	21	21	11	14	14	15
การปฏิบัติงานภาคสนาม	15	15	15	8	8	9
สารนิพนธ์/การค้นคว้าอิสระ/ การวิจัยเฉพาะเรื่อง/ งานสร้างสรรค์	4	4	4	6	6	6

⁶ รายงานการวิจัยการประเมินผลการผลิตบัณฑิตอาสาสมัครในรอบ 40 ปี โดย สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร, 2554, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁷ รายงานการวิจัยการประเมินผลการผลิตบัณฑิตอาสาสมัครในรอบ 40 ปี โดย สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร, 2554, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁸ รายงานการวิจัยการประเมินผลการผลิตบัณฑิตอาสาสมัครในรอบ 40 ปี โดย สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร, 2554, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁹ หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535

¹⁰ หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2553

¹¹ หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2558

ตารางที่ 4 แสดงการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาคทฤษฎีระหว่าง
พ.ศ. 2512 - 2558

รายวิชา	จำนวนหน่วยกิต
หลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2512¹²	21
วิชาปรัชญาสังคมและการเมือง	3
วิชาจิตวิทยาการศึกษา	3
วิชาสังคมชนบทและสังคมเมือง	3
วิชามนุษยวิทยาสังคม	3
วิชาการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน	3
วิชามนุษยสัมพันธ์	3
วิชาแบบวิธีการวิจัย	3
หลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2513¹³	21
วิชาปรัชญาสังคมและการเมือง	3
วิชาจิตวิทยาการศึกษา	3
วิชาสังคมชนบทและสังคมเมือง	3
วิชามนุษยวิทยาสังคม	3
วิชาการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน	3
วิชามนุษยสัมพันธ์	3
วิชาแบบวิธีการวิจัย	3

¹² รายงานการวิจัยการประเมินผลการผลิตบัณฑิตอาสาสมัครในรอบ 40 ปี โดย สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร, 2554, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹³ รายงานการวิจัยการประเมินผลการผลิตบัณฑิตอาสาสมัครในรอบ 40 ปี โดย สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร, 2554, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตารางที่ 4 แสดงการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาคทฤษฎีระหว่าง
พ.ศ. 2512 - 2558 (ต่อ)

รายวิชา	จำนวนหน่วยกิต
หลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2526¹⁴	30
วิชาจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์	2
วิชาความรู้ว่าด้วยสังคมไทย	4
วิชาการพัฒนาชนบทไทย	3
วิชาแนวทางการศึกษาและการทำสารนิพนธ์	2
หลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2535¹⁵	14
วิชาจิตวิทยาสังคม	3
วิชาความรู้ว่าด้วยสังคมไทย	3
วิชาการพัฒนาชนบทไทย	3
วิชาเทคนิคการทำงานในชนบท	2
วิชาการศึกษาวิจัยสังคม	3
หลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2553¹⁶	14
วิชาความรู้ว่าด้วยสังคมไทย	2
วิชาชนบทไทยในกระแสความเปลี่ยนแปลง	3
วิชาเทคนิคการทำงานพัฒนาชนบท	3
วิชาการวิจัยทางสังคมเบื้องต้น	3
วิชางานอาสาสมัครในชุมชน	3

¹⁴ รายงานการวิจัยการประเมินผลการผลิตบัณฑิตอาสาสมัครในรอบ 40 ปี โดย สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร, 2554, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹⁵ หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2535

¹⁶ หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2553

ตารางที่ 4 แสดงการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาคทฤษฎีระหว่าง
พ.ศ. 2512 - 2558 (ต่อ)

รายวิชา	จำนวนหน่วยกิต
หลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2558¹⁷	15
วิชาสังคมพหุวัฒนธรรม	3
วิชาชนบทไทยในบริบทโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์	3
วิชากระบวนการการทำงานในชุมชน	3
วิชาวิธีวิทยาการวิจัยทางสังคม	3
วิชางานอาสาสมัครและความรับผิดชอบต่อสังคม	3

จากโครงสร้างหลักสูตรและภารกิจด้านการจัดการเรียนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากหลักสูตรการศึกษาอื่นๆ โดยเฉพาะภารกิจด้านการลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนามเพื่อทำงานอาสาสมัครและเรียนรู้ผ่านการให้บริการชุมชนเป็นระยะเวลายาวนาน ถึง 7 เดือน ทำให้บทบาทนักวิชาการศึกษาของหลักสูตร ป.บอ. จำต้องมีบทบาทหน้าที่ที่มีความเฉพาะและแตกต่างออกไปจากนักวิชาการศึกษาของหลักสูตรอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

นักวิชาการศึกษา “พีเลียง” กลไกเล็กๆ กับบทบาทที่ท้าทาย

นักวิชาการศึกษา หรือ ที่บัณฑิตอาสาสมัครเรียกว่า พีเลียง เป็นตำแหน่งที่มีมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) เมื่อปี พ.ศ. 2512 โดยในยุคแรกๆ จะเรียกว่า ตำแหน่งวิทยากร ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมและตำแหน่งนักวิชาการศึกษา โดย

¹⁷ หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2558

ตำแหน่งนักวิชาการศึกษาเริ่มมีครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2529 นักวิชาการศึกษาของหลักสูตร ป.บอ. จะทำหน้าที่แตกต่างจากนักวิชาการศึกษาของคณะอื่นๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554: 2) ทั้งนี้เพราะนักวิชาการศึกษาของหลักสูตร ป.บอ. นอกจากจะทำหน้าที่ด้านการจัดการศึกษาและการเรียนการสอนรายวิชาของหลักสูตรแล้ว นักวิชาการศึกษายังมีบทบาทหนุนเสริมการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตร ซึ่งแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงการเรียนการสอนรายวิชาภาคทฤษฎี 3 เดือน ช่วงการลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม 27 สัปดาห์หรือประมาณ 7 เดือน และช่วงการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง 2 เดือน

1. บทบาทที่ทำทนายช่วงบัณฑิตอาสาสมัครเรียนรายวิชาภาคทฤษฎี 3 เดือน

บทบาทนักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงตลอด 24 ชั่วโมง ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 หรือตั้งแต่บัณฑิตอาสาสมัคร รุ่นที่ 17 เป็นต้นมา ในช่วงการเรียนรายวิชาภาคทฤษฎี 3 เดือน บัณฑิตอาสาสมัครต้องพักค้าง ณ ศูนย์ฝึกอบรมสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เพื่อเรียนรายวิชา จำนวน 5 รายวิชา และร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมภาคทฤษฎีในด้านความรู้ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และทักษะต่างๆ อย่างเพียงพอสำหรับการใช้ชีวิตในหมู่บ้านเป็นเวลา 7 เดือน ในช่วงเวลาที่บัณฑิตอาสาสมัคร พักค้างที่ศูนย์ฝึกอบรมสำนักบัณฑิตอาสาสมัครนั้น นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงต้องผลัดเวรกันมาพักค้างที่ศูนย์ฝึกอบรมสำนักบัณฑิตอาสาสมัครร่วมกับบัณฑิตอาสาสมัครด้วย เพื่อทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับบัณฑิตอาสาสมัครตลอด 24 ชั่วโมง ในช่วงการพักค้างที่ศูนย์ฝึกอบรมร่วมกับบัณฑิตอาสาสมัครนั้น นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยง ต้องพึงระลึกอยู่เสมอว่า นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงต้องประพฤติตนให้เป็นตัวอย่าง

ที่ดีของบัณฑิตอาสาสมัครในทุกๆ ด้าน และต้องร่วมกิจกรรมของบัณฑิตอาสาสมัครในทุกกิจกรรม ตั้งแต่ตื่นเช้าจนกระทั่งเข้านอน กิจกรรมหลักๆ ของบัณฑิตอาสาสมัครในแต่ละวันประกอบด้วย การทำอาหารตอนเช้า การเข้าแถวเคารพธงชาติเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียน (กิจกรรมนี้ถูกยกเลิกไปเมื่อ พ.ศ. 2558) การฝึกพูดหน้าชั้นก่อนเรียนรายวิชา และกิจกรรมในช่วงเย็นหลังเลิกเรียนรายวิชา เช่น การทำอาหารเย็น การทำความสะอาดอาคารสถานที่ และกิจกรรมเสริมความรู้ในช่วงเย็น (โครงการบ่มเพาะต้นกล้าอาสาสมัคร) ในช่วงการเรียนรายวิชานี้ นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงต้องคอยสังเกตพฤติกรรมและให้คำปรึกษาแก่นักจิตอาสาสมัครและร่วมแก้ไขปัญหาในกรณีที่มีปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย

บทบาทการสำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนามของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง บทบาทการสำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม ถือเป็นบทบาทที่ทำหยาบบทบาทหนึ่งของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง เนื่องจากในอดีตตั้งแต่ยุคเริ่มแรกจนถึงปี พ.ศ. 2558 (บทบาทนี้ถูกยกเลิกไปเมื่อปี พ.ศ. 2558) ก่อนเปิดภาคการศึกษาในแต่ละปีการศึกษา นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง ต้องสำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม โดยการประสานงานกับองค์กรในพื้นที่และเดินทางไปยังพื้นที่ปฏิบัติงานสนามเพื่อพูดคุยกับองค์กร ชุมชน และครอบครัวที่เป็นบ้านพักของบัณฑิตอาสาสมัคร เพื่อทำความเข้าใจถึงบทบาทและภารกิจที่บัณฑิตอาสาสมัครจะต้องทำในระหว่างปฏิบัติงานสนามในพื้นที่ให้กับองค์กร ชุมชน และครอบครัวที่บัณฑิตอาสาสมัครจะไปพักอาศัยอยู่ด้วยเข้าใจว่าในระหว่างการลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนามนั้น บัณฑิตอาสาสมัครมีบทบาทหรือภารกิจหลัก 3 บทบาทด้วยกัน คือ **1) บทบาทการเป็นลูกหลานชาวบ้าน** หมายถึง บัณฑิตอาสาสมัครต้องพักในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม โดยอาจพักอาศัยร่วมกับครอบครัวในหมู่บ้านหรือพักร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์กรในพื้นที่ปฏิบัติงานสนามก็ได้ อย่างไรก็ตามหลักสูตรมุ่งหมายให้ บัณฑิตอาสา

สมัครพักอาศัยร่วมกับครอบครัวในชุมชนมากกว่าพักอาศัยร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์กร ซึ่งนักวิชาการศึกษาพีเลียงต้องพยายามประสานหาบ้านพักที่เป็นครอบครัวของคนในชุมชนให้ได้เป็นลำดับแรก ในกรณีที่ไม่ได้จริง ๆ จึงให้บัณฑิตอาสาสมัครพักร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์กร บทบาทบัณฑิตอาสาสมัครในฐานะลูกหลานชาวบ้าน จึงเป็นการช่วยงานของครอบครัวและกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ต้องศึกษาและเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนพื้นที่ปฏิบัติงานสนามด้วย 2) บทบาทการเป็นเจ้าหน้าที่องค์กร หมายถึง บัณฑิตอาสาสมัครต้องปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากองค์กรเสมือนเจ้าหน้าที่ขององค์กรคนหนึ่ง และ 3) บทบาทการเป็นนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หมายถึง บัณฑิตอาสาสมัครต้องประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัยของนักศึกษาและมีภารกิจด้านวิชาการ คือ การศึกษาข้อมูลชุมชนและเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง

จากการที่บัณฑิตอาสาสมัครจะต้องพักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นระยะเวลายาวนานถึง 7 เดือน ทำให้นักวิชาการศึกษาพีเลียงต้องให้ความสำคัญกับการสำรวจพื้นที่และประสานงานเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการปฏิบัติงานสนามของบัณฑิตอาสาสมัครเป็นอย่างมาก นักวิชาการศึกษาพีเลียงจะต้องประสานและทำให้องค์กรเข้าใจบทบาทของบัณฑิตอาสาสมัครให้มากที่สุด เพื่อไม่ให้องค์กรมอบหมายภารกิจให้กับบัณฑิตอาสาสมัครมากหรือน้อยจนเกินไปจนกระทบกับบทบาทอื่นของการปฏิบัติงานสนาม หลักสำคัญอีกประการหนึ่งของการสำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนามของนักวิชาการศึกษาพีเลียง คือ การเดินทางเข้าไปให้ถึงหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม เพื่อประสานจัดหาบ้านพักในหมู่บ้านและทำความเข้าใจกับครอบครัวที่บัณฑิตอาสาสมัครต้องไปพักอาศัยอยู่ด้วยถึงการใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัว บทบาทและภารกิจของบัณฑิตอาสาสมัคร ระหว่างการปฏิบัติงานสนามใน

หมู่บ้าน การพบปะกับคนในชุมชนและผู้นำชุมชนเพื่อบอกกล่าวถึงการเข้ามาปฏิบัติงานสนามของบัณฑิตอาสาสมัคร ในกรณีที่มีข้อจำกัดจนทำให้ไม่สามารถเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านได้ นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงต้องประสานกับองค์กรปฏิบัติงานสนามให้องค์กรจัดหาบ้านพักและทำความเข้าใจถึงภารกิจของบัณฑิตอาสาสมัคร ให้ผู้นำและคนในชุมชนทราบ หัวใจสำคัญของการสำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนามของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง คือ

- 1) การประสานกับองค์กรในพื้นที่เกี่ยวกับงานที่บัณฑิตอาสาสมัครต้องปฏิบัติ
- 2) การประสานกับชุมชนและจัดหาบ้านพักให้กับบัณฑิตอาสาสมัคร
- 3) สำรวจรายละเอียดของชุมชนและรายละเอียดการเดินทางเข้าพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม

ในทุกครั้งของการสำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม เป็นความเข้าใจร่วมกันของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงว่า นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงต้องเดินทางไปให้ถึงหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม ในกรณีที่สามารถเดินทางเข้าหมู่บ้านได้ ไม่ว่าการเดินทางเข้าพื้นที่นั้นจะยากลำบากแค่ไหน ทำให้นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงสามารถพูดได้เต็มปากว่า **“เมื่อพี่เดินทางเข้าไปได้ น้องก็ต้องเดินทางเข้าไปได้เช่นกัน”**

บทบาทการสำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนามของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงได้ถูกยกเลิกไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 เนื่องด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีด้านการสื่อสารที่พัฒนาขึ้นอย่างก้าวกระโดดและต่อเนื่อง ทำให้ผู้คนสามารถสื่อสารถึงกันได้อย่างง่ายดาย สะดวก และรวดเร็วขึ้นกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก หลักสูตรจึงปรับบทบาทของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง โดยการให้นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงนำเทคโนโลยีมาทำให้เกิดประโยชน์ทดแทนบทบาทการสำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงมีบทบาทเป็นผู้ประสานกับองค์กรเพื่อให้องค์กรปฏิบัติงานสนามทำหน้าที่ประสานงานกับพื้นที่ในประเด็นหลักๆ แทนนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง เช่น การจัดหาบ้านพัก รายละเอียดข้อมูลชุมชนเบื้องต้น ภาระงานและพันธกิจที่บัณฑิตอาสาสมัคร

ต้องทำในระหว่างการลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม และรายละเอียดการเดินทาง
เข้าพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม เป็นต้น

2. บทบาทที่ทำหายในช่วงบัณฑิตอาสาสมัครลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม 7 เดือน

การลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนามเป็นเวลา 7 เดือนของบัณฑิตอาสาสมัครถือได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของหลักสูตร ป.บอ. ซึ่งอาจมีเพียงไม่กี่หลักสูตรในประเทศไทย ที่ส่งนักศึกษาไปปฏิบัติงานสนามในพื้นที่ชนบทห่างไกล โดยให้นักศึกษาปฏิบัติงานและใช้ชีวิตในชุมชนเป็นเวลานานถึง 7 เดือน บัณฑิตอาสาสมัครจะลงปฏิบัติงานสนามในหมู่บ้าน ๆ ละ 1 คน การลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครได้ไปเรียนรู้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหา และความต้องการของชาวชนบท และมุ่งหมายให้บัณฑิตอาสาสมัครได้ใช้ความรู้ที่ศึกษาเล่าเรียนมาทำงานให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนชนบทที่บัณฑิตอาสาสมัครไปใช้ชีวิตอยู่ (วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2558: 5)

ในยุคเริ่มก่อตั้งหลักสูตร พ.ศ. 2512 จนถึง พ.ศ. 2561 นักวิชาการศึกษาจะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาแก่บัณฑิตอาสาสมัครในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านการปรับตัวและการใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัว การทำงานร่วมกับองค์กรปฏิบัติงานสนาม การเก็บข้อมูลเพื่อเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง และด้านอื่นๆ ที่บัณฑิตอาสาสมัครต้องการคำแนะนำจากนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง จนมีบัณฑิตอาสาสมัครบางคนได้เขียนถึงนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงไว้ในรายงานการสรุปบทเรียน 1 ปีการเป็นบัณฑิตอาสาสมัครไว้ว่า “...นักวิชาการศึกษาซึ่งเป็นได้แทบทุกอย่างที่น้องๆ ต้องการ” (สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557: 15)

บทบาทนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง ในช่วงที่บัณฑิตอาสาสมัครลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนามนี้ เป็นบทบาทที่ทำหยามากอีกบทบาทหนึ่งของการเป็นนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง ทั้งนี้เพราะนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงจะต้องใช้ทุกกลยุทธ์และทุกทักษะที่มีเพื่อทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาแก่บัณฑิตอาสาสมัครในทุกๆ เรื่อง โดยนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงจะต้องมีความรู้ทางวิชาการและเทคนิคการให้คำปรึกษาเพื่อเสริมสร้างกำลังใจให้กับบัณฑิตอาสาสมัคร นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงต้องสามารถปรับและประยุกต์ใช้ทักษะและกลยุทธ์ให้เหมาะกับบัณฑิตอาสาสมัครแต่ละคนที่มีความเฉพาะและแตกต่างกัน ในช่วงเวลาที่บัณฑิตอาสาสมัครลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงจะมีบทบาทต่างๆ ดังนี้

2.1 บทบาทการนิเทศงานบัณฑิตอาสาสมัคร

บทบาทการนิเทศงาน เป็นบทบาทที่ทำหยามากบทบาทหนึ่งของการเป็นนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงและเป็นบทบาทที่นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงให้ความสำคัญมากบทบาทหนึ่งด้วยเช่นกัน เพราะการเยี่ยมนิเทศนั้น นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงจะต้องเดินทางไปยังหมู่บ้านที่บัณฑิตอาสาสมัครปฏิบัติงานสนามอยู่ โดยต้องเยี่ยมนิเทศบัณฑิตอาสาสมัครที่อยู่ในความดูแลให้ครบทุกคน และควรจะใช้เวลาอยู่ในหมู่บ้านร่วมกับบัณฑิตอาสาสมัครอย่างน้อยคนละ 2 - 3 วัน เพื่อติดตามการใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวและชุมชน และติดตามการทำงานร่วมกับองค์กรปฏิบัติงานสนาม ในระหว่างการเยี่ยมนิเทศบัณฑิตอาสาสมัครนั้น นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงต้องสังเกตพฤติกรรมความรู้สึก การใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวและชุมชนและการทำงานร่วมกับองค์กรปฏิบัติงานสนามของบัณฑิตอาสาสมัครด้วยว่า มีสถานการณ์อะไรที่เป็นที่น่าสังเกตหรือเป็นสัญญาณเตือนว่าบัณฑิตอาสาสมัครอาจมีปัญหาในการใช้ชีวิตในชุมชนหรือมีปัญหาการทำงานในองค์กร หากมีสถานการณ์บางอย่างที่เป็นสัญญาณเตือน ไม่ว่าจะมาจากการที่บัณฑิตอาสาสมัคร

เล่าให้ฟังหรือนักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงสังเกตรเห็นเอง นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงจะต้องพยายามแก้ไขหรือจัดการกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์นั้นให้บัณฑิตอาสาสมัครผ่านพ้นสถานการณ์นั้นไปโดยเร็ว เพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครสามารถใช้ชีวิตและทำงานในพื้นที่นั้นต่อไปได้จบครบตามระยะเวลาที่หลักสูตรกำหนด นอกจากนี้ นักวิชาการศึกษาจะต้องติดตามการทำงานวิชาการในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องด้วยว่า บัณฑิตอาสาสมัครมีข้อมูลเพียงพอต่อการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องหรือไม่ และหากบัณฑิตอาสาสมัครขอคำปรึกษาในประเด็นการเก็บข้อมูลหรือการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงต้องสามารถให้คำแนะนำกับบัณฑิตอาสาสมัคร ในประเด็นทางวิชาการได้ด้วย กล่าวคือ นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงจะต้องมีทักษะและความรู้ทางวิชาการและมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาคอยให้กำลังใจสำหรับการใช้ชีวิตในพื้นที่และการปฏิบัติงานสนามของบัณฑิตอาสาสมัครด้วย

2.2 บทบาทการสร้างเสริมกำลังใจและปลุกพลังให้กับบัณฑิตอาสาสมัคร

การปฏิบัติงานสนาม ถือได้ว่าเป็นบททดสอบที่สำคัญที่สุดของการเรียนการสอนในหลักสูตร ป.บอ. เพราะบัณฑิตอาสาสมัครจะต้องปรับตัวและใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวและชุมชนที่ไม่คุ้นเคย ต้องทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชน ต้องศึกษาและเก็บข้อมูลชุมชนเพื่อนำมาเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง และต้องทำหน้าที่ช่วยงานองค์กรเสมือนเป็นเจ้าของหน้าที่คนหนึ่งองค์กร เพื่อเก็บเกี่ยวประสบการณ์และเรียนรู้ผ่านการให้บริการชุมชน (Service Learning) ตามหลักปรัชญาของหลักสูตร ภารกิจและบททดสอบนี้เป็นบททดสอบที่บัณฑิตอาสาสมัครต้องผ่านไปให้ได้ หลายครั้งที่บัณฑิตอาสาสมัครพบเจออุปสรรค เกิดความท้อแท้ ทำให้หมดกำลังใจใน

การปฏิบัติงานและการอยู่ในพื้นที่ปฏิบัติงานสนามบัณฑิตอาสาสมัครก็จะสื่อสารมายังนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงเพื่อเล่าถึงปัญหา อุปสรรค และความยากลำบากที่ได้พบ นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงที่เป็นกลไกเล็กๆ ของหลักสูตรนี้ มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือให้คำปรึกษาคอยให้กำลังใจและประคับประคองให้บัณฑิตอาสาสมัครยังคงมีความมุ่งมั่น ยืนหยัด ฝ่าฟันอุปสรรค และเดินต่อไปในเส้นทางสายนี้จนบรรลุเป้าหมายและความตั้งใจของตัวเอง บัณฑิตอาสาสมัครเองที่มีต่อการเข้ามาเรียนในหลักสูตรนี้

2.3 เทคนิคและทักษะที่นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงพึงมี

2.3.1 เทคนิคการสื่อสาร การให้คำปรึกษา และเสริมสร้างกำลังใจ ในแบบฉบับของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง

2.3.1.1 การสร้างความคุ้นเคย นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงต้องสร้างความคุ้นเคยและความสัมพันธ์ที่ดีกับบัณฑิตอาสาสมัครนับตั้งแต่ก้าวแรกที่บัณฑิตอาสาสมัครก้าวเข้ามาเรียนในหลักสูตร การสร้างความคุ้นเคยและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนี้จะนำไปสู่ความไว้วางใจและการเปิดใจของบัณฑิตอาสาสมัครกับนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง ทำให้เมื่อบัณฑิตอาสาสมัครรู้สึกไม่สบายใจหรือมีปัญหาในระหว่างการเรียนรู้ในหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นช่วงการเรียนรายวิชาภาคทฤษฎี ช่วงการปฏิบัติงานสนามในพื้นที่หรือช่วงการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง บัณฑิตอาสาสมัครจะเปิดใจเล่าปัญหาให้นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงฟัง เพื่อขอคำแนะนำหรือหาทางออกที่เหมาะสมร่วมกันต่อไป

2.3.1.2 การเปิดใจรับฟังบัณฑิตอาสาสมัคร เมื่อบัณฑิตอาสาสมัครปฏิบัติงานสนามในพื้นที่ มีบางครั้งที่บัณฑิตอาสาสมัครต้องการพูดคุยหรือเล่าเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ให้กับนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงฟัง ซึ่งเรื่องที่เล่าอาจเป็นเรื่องทั่วๆ ไป เรื่องที่ต้องการขอคำปรึกษาแนะนำจากนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง หรือเรื่องที่ส่งผลต่อการอยู่ในพื้นที่ปฏิบัติ

งานสนามของบัณฑิตอาสาสมัคร สิ่งนี้นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงพึงทำ คือการรับฟังสิ่งที่บัณฑิตอาสาสมัครพูดหรือเล่าให้ฟังอย่างตั้งใจ ไม่พยายามตัดบทหรือขัดจังหวะการเล่าเรื่องราวของบัณฑิตอาสาสมัคร ต้องฟังเรื่องราวให้ครบถ้วนแล้วให้คำแนะนำอย่างระมัดระวังและมีความเป็นไปได้ในการจัดการกับปัญหาที่ไม่เกิดผลกระทบกับทุกภาคส่วน เช่น ครอบครัวที่บัณฑิตอาสาสมัครพักอาศัย ชุมชน องค์กร หรือตัวบัณฑิตอาสาสมัครเอง เพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครมีความสบายใจและสามารถใช้ชีวิตและปฏิบัติงานในพื้นที่ได้ครบตามเวลาที่หลักสูตรกำหนด

2.3.1.3 ให้คำแนะนำภายใต้เงื่อนไขและข้อบังคับ

ของหลักสูตร การให้คำแนะนำเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของนักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงแก่บัณฑิตอาสาสมัครนั้น สิ่งนี้นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงต้องคำนึงถึงเป็นหลักสำคัญเป็นอย่างแรกก็คือ สวัสดิภาพความปลอดภัยและการใช้ชีวิตต่อในพื้นที่ปฏิบัติงานสนามของบัณฑิตอาสาสมัคร ลำดับต่อมาคือคำแนะนำที่ให้แกบัณฑิตอาสาสมัครต้องสอดคล้องและเป็นไปตามเงื่อนไขและข้อบังคับของหลักสูตร ในกรณีที่เป็นปัญหาเล็กๆ น้อยๆ ที่นักวิชาการศึกษาวิเคราะห์แล้วว่าไม่ส่งผลกระทบกับทั้งตัวบัณฑิตอาสาสมัครเอง องค์กร และชุมชน นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงก็จะให้คำแนะนำ วิธีแก้ปัญหาหรือทางออกที่คิดว่าเหมาะสมที่สุดในการจัดการกับปัญหานั้นๆ ให้แกบัณฑิตอาสาสมัคร แต่ถ้าเป็นกรณีที่เป็นปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตและการทำงานในพื้นที่ของบัณฑิตอาสาสมัคร นักวิชาการศึกษาที่เลี้ยงจะต้องหารือร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ประธานและกรรมการบริหารหลักสูตร หรือองค์กรปฏิบัติงานสนามในบางกรณีเพื่อหาทางออกร่วมกันให้กับบัณฑิตอาสาสมัครต่อไป

2.4 ความรู้และทักษะทางวิชาการที่นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง พึงมี

เนื่องจากเงื่อนไขการสำเร็จการศึกษาของหลักสูตรประกาศนียบัตร
บัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) คือ การเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องหรือ
การผลิตผลงานสร้างสรรค์ ดังนั้นนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงควรมีความรู้และ
ทักษะเกี่ยวกับการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และเครื่องมือในการเก็บรวบรวม
ข้อมูลชุมชนอย่างเพียงพอที่จะให้คำแนะนำแก่บัณฑิตอาสาสมัครในเบื้องต้น
ได้ ซึ่งนับเป็นบทบาทหนุนเสริมกับอาจารย์ที่ปรึกษาของบัณฑิตอาสาสมัคร
ทักษะและความรู้ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยที่นักวิชาการศึกษาควรมี
เพื่อให้คำแนะนำแก่บัณฑิตอาสาสมัครในเบื้องต้น ประกอบด้วย การ
สังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) หมายถึง การสังเกต
ที่ผู้สังเกตเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสังเกตเนื่องจากผู้ศึกษา
จะต้องเข้าไปคลุกคลีกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสังเกตจนได้รับความไว้วางใจ
เสมือนเป็นส่วนหนึ่งของผู้ถูกสังเกต และการสังเกตแบบไม่มีส่วน
ร่วม (Non - participant observation) หมายถึง การสังเกตที่นักวิจัยหรือ
ผู้ศึกษาไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในสถานการณ์นั้นๆ ไม่ต้องมีปฏิสัมพันธ์และ
ไม่ต้องมีปฏิริยาโต้ตอบกับผู้ถูกสังเกต ผู้ศึกษาจะใช้วิธีนี้เมื่ออยากรู้ว่าจะ
เกิดอะไรขึ้นบ้างในปรากฏการณ์ที่ศึกษา คุณภาพของข้อมูลจากการสังเกต
แบบไม่มีส่วนร่วมนี้ จะขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ศึกษาในการเฝ้าดู ฟัง
โดยไม่รบกวนการดำเนินตามธรรมชาติของเหตุการณ์ที่สังเกต (ชาย โพธิ์สิตา,
2554: 288 - 290) **การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ (active interview)** เป็นการ
สัมภาษณ์ที่ทั้งสองฝ่ายมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ต้องใช้
ศิลปะและความสามารถในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ ที่ทำให้ผู้ถูก
สัมภาษณ์มีความกระตือรือร้นที่จะเล่าเรื่องราวของเขาโดยไม่รู้สึกรู้ว่ากำลังถูก
ถามหรือถูกซักไซ้ไล่เลียง รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพเป็นการสนทนา

แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured conversation) คือ เป็นการสนทนาที่มีโครงสร้างของการสนทนาหรือมีแนวคำถามที่กำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว แต่มีความยืดหยุ่นได้มากเท่าที่จำเป็น จุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์อยู่ที่การทำความเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ผู้สัมภาษณ์จะต้องจับประเด็นในสิ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์พูดหรือแสดงออก ซึ่งจะทำให้ผู้สัมภาษณ์กำหนดได้ว่าจะต้องถามในเรื่องเดิมต่อไปเพื่อขยายความในสิ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบ หรือว่าจะสัมภาษณ์ในประเด็นถัดไป หรือมีประเด็นที่เกี่ยวข้องเพิ่มเข้ามาที่จะต้องสัมภาษณ์เพิ่มเติมหรือไม่ (ชาย โพธิ์สิตา, 2554: 247-252) **การสนทนากลุ่ม (Focus Group)** การสนทนากลุ่มไม่ใช่การสัมภาษณ์คนเป็นกลุ่มและไม่ใช่การระดมสมอง แต่เป็นการสนทนากับกลุ่มเฉพาะเจาะจงที่กำหนดขึ้นมาเพื่อหาความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้ร่วมสนทนาซึ่งอาจแตกต่างกันได้ ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกันเสมอไป สมาชิกในการสนทนากลุ่มจะถูกเลือกสรรมาตามคุณสมบัติที่นักวิจัยหรือผู้ศึกษากำหนด เพื่อสนทนาหรืออภิปรายโต้ตอบกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การสนทนากลุ่มจะเป็นการสนทนาอภิปรายกันในเนื้อหาหรือประเด็นที่ผู้ศึกษากำหนดมาเป็นประเด็นในการสนทนา โดยมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน เพื่อจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงประเด็นสำหรับตอบคำถามการวิจัยโดยเฉพาะ (ชาย โพธิ์สิตา, 2554: 196-197) **การทำแผนที่เดินดิน** คือ การสำรวจลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งจะทำให้เห็นภาพรวมของพื้นที่ทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน การทำแผนที่เดินดินถือเป็นเครื่องมือสำคัญเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของบัณฑิตอาสาสมัคร **ประวัติศาสตร์ชุมชน** เป็นการทำความเข้าใจเรื่องราวของชุมชน ในมิติต่างๆ ประกอบด้วย **มิติทางสังคมวัฒนธรรม** เพื่อทำความเข้าใจชุมชนในประเด็นประเพณี ความเป็นมา บุคคลสำคัญ การรวมกลุ่ม และความขัดแย้งในชุมชน **มิติด้านเศรษฐกิจ** เพื่อศึกษากลไกเศรษฐกิจของชุมชน ปัจจัยการผลิต อาชีพของคนในชุมชน

และรูปแบบการผลิต **มิติด้านการเมือง** เป็นการศึกษาข้อมูลชุมชนในด้านผู้นำท้องถิ่น การมีส่วนร่วม ความขัดแย้ง สถาบันทางการเมือง และการรวมกลุ่มของคนในชุมชน **มิติด้านสุขภาพ** เป็นการศึกษาข้อมูลด้านสุขภาพของคนในชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และศึกษาระบบการให้บริการด้านสุขภาพในปัจจุบันและการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของชาวบ้าน ศึกษาเกี่ยวกับการแพทย์ในชุมชนทั้งการแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์แผนไทย เป็นต้น การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจะทำให้เข้าใจความเป็นมาและเรื่องราวของชุมชน เข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชน สถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อชุมชน ซึ่งจะทำให้บัณฑิตอาสาสมัครมองเห็นและเข้าใจภาพรวมของชุมชนมากขึ้น **ผังเครือญาติ** เป็นการศึกษาความเป็นเครือญาติของคนในชุมชน เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนเชิงเครือญาติ ซึ่งจะทำให้บัณฑิตอาสาสมัครมองเห็นรากฐานของชุมชนและเข้าใจตัวบุคคลและระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในระยะเวลาอันสั้น **โครงสร้างองค์กรชุมชน** เป็นการศึกษาบุคคล องค์กร และสถาบันต่างๆ ในชุมชน รวมถึงผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในประเด็นต่างๆ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อช่วยให้เข้าใจโครงสร้างของชุมชนและเห็นภาพความสัมพันธ์ของชุมชนในแง่มุมต่างๆ **ระบบสุขภาพชุมชน** เป็นการศึกษาระบบสุขภาพของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย โรคที่มีในชุมชน ความรู้สึกของคนในชุมชนที่มีต่อโรคและวิธีการรักษาโรคของคนในชุมชน จะทำให้บัณฑิตอาสาสมัครเห็นความหลากหลายทางการแพทย์ที่มีในชุมชน เช่น การรักษาตามวิถีของชาวบ้าน การรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน หรือรักษาด้วยแพทย์แผนไทย **ประวัติชีวิต** เป็นการศึกษาเรื่องราววิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น ผู้นำ คนเฒ่าคนแก่ คนป่วย คนทั่วไป ซึ่งจะทำให้เข้าใจวิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพสังคม เศรษฐกิจ และความเคลื่อนไหวของชุมชน

หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ **ปฏิทินชุมชน** เป็นการศึกษาวิถีชุมชน ในมิติ ด้านสังคม เศรษฐกิจ ประเพณีวัฒนธรรม การผลิตทางการเกษตร และการประกอบอาชีพของชุมชนในรูปแบบของช่วงเวลาตามปีปฏิทิน การศึกษาปฏิทินชุมชนจะทำให้บัณฑิตอาสาสมัครสามารถวางแผนการทำงาน ร่วมกับชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับวิถีของชุมชนอย่างแท้จริง (นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ Mind Mapping โดย เกียรติกรประชาสรรค์ แสงภักดี สืบค้นจาก <http://www.prachasan.com/elearning/ComWayKomart.pdf>, เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2561)

3. บทบาทการเสริมพลังในช่วงการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง 2 เดือน

การปฏิบัติงานสนามของบัณฑิตอาสาสมัครจะสิ้นสุดลง เมื่อบัณฑิตอาสาสมัครปฏิบัติงานสนามในพื้นที่ครบ 7 เดือน จากนั้นจะเข้าสู่ช่วงเวลาของการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องเป็นเวลา 2 เดือน เพื่อสำเร็จการศึกษาตามโครงสร้างของหลักสูตร ในช่วงเวลาการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องนี้ เป็นช่วงที่บัณฑิตอาสาสมัครมีความเครียดค่อนข้างสูง เพราะต้องเขียนงานวิชาการโดยใช้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในระหว่าง การปฏิบัติงานสนามในพื้นที่ ช่วงนี้บัณฑิตอาสาสมัครจะใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง การอ่านหนังสือ การเข้าห้องสมุดเพื่อค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม และการนัดพบกับอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นระยะๆ เพื่อขอคำแนะนำการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง

บทบาทหลักของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงในช่วงนี้ คือ การให้กำลังใจและคอยกระตุ้นเตือนให้บัณฑิตมีความมุ่งมั่นในการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง ไม่ไขว่ไขวไปกับสิ่งเร้าหรือปัจจัยอื่นๆ ที่มาถึงความสนใจของบัณฑิตอาสาสมัครออกไปจากการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง

บางครั้งบัณฑิตอาสาสมัครก็จะเข้ามาขอคำแนะนำเกี่ยวกับการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องจากนักวิชาการศึกษาพีเลียง ซึ่งนักวิชาการศึกษาพีเลียงก็จะทำหน้าที่ให้คำแนะนำการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องในเบื้องต้นให้กับบัณฑิตอาสาสมัครด้วย

ภารกิจหลักของนักวิชาการศึกษาในช่วงการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องของบัณฑิตอาสาสมัคร คือ

1. ให้กำลังใจในการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง การติดตามและคอยกระตุ้นเตือนให้บัณฑิตอาสาสมัครยังคงมุ่งมั่นในการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องเพื่อเสนอขอสอบการวิจัยเฉพาะเรื่องและสำเร็จการศึกษาภายในเวลาที่กำหนด
2. ประสานกับอาจารย์ที่ปรึกษาในการติดตามความก้าวหน้าและกระตุ้นการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องของบัณฑิตอาสาสมัคร
3. ประสานการสอบรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องของบัณฑิตอาสาสมัคร
4. ตรวจสอบรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องของบัณฑิตอาสาสมัครให้เป็นไปตามรูปแบบที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กำหนด

บทสรุป: นักวิชาการศึกษา “พีเลียง” กับบทบาทที่(ต้อง)เปลี่ยนแปลงไป

นับแต่เริ่มก่อตั้งหลักสูตรเมื่อปี พ.ศ. 2512 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2561 เป็นเวลาเกือบครึ่งศตวรรษที่นักวิชาการศึกษาพีเลียงอยู่คู่กับหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) มา บทบาทหรือภารกิจหลักๆ ของนักวิชาการศึกษาพีเลียงตลอด 40 กว่าปีที่ผ่านมาแทบไม่เปลี่ยนไปจากภารกิจของนักวิชาการศึกษาในอดีต กล่าวคือ นักวิชาการศึกษาพีเลียงยังคงมีภารกิจในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและสนับสนุนการเรียนการสอนของหลักสูตรในช่วงการเรียนรายวิชาภาคทฤษฎี 3 เดือน ภารกิจในการ

เป็นพี่เลี้ยงนิเทศการปฏิบัติงานสนามและเป็นส่วนสนับสนุนการปฏิบัติงานสนามของบัณฑิตอาสาสมัครในระหว่างการลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม 7 เดือน ภารกิจในด้านของงานวิชาการและสร้างเสริมกำลังใจให้กับบัณฑิตอาสาสมัคร ทำหน้าที่คอยกระตุ้นและติดตามการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่องของ บัณฑิตอาสาสมัคร ในช่วงเวลาการเขียนรายงานการวิจัยเฉพาะเรื่อง 2 เดือน ทำให้ตลอดระยะเวลา 1 ปี ของการเรียนรู้ในหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครจะได้รับความรักและความปรารถนาดีจากนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงและจะยังคงได้รับความรักและความปรารถนาดีเช่นนี้ตลอดไป แม้ว่าจะสำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรแล้วก็ตาม จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2558 ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทและภารกิจหลักของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงครั้งสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมไทยที่ก้าวเข้าสู่ยุคสังคมสารสนเทศหรือยุคข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดน ที่ทำให้บทบาทและภารกิจของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงซึ่งเป็นฟันเฟืองเล็กๆ ของการจัดการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) ต้องเปลี่ยนแปลงไปในส่วนของภารกิจการสำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม ด้วยการเปลี่ยนบทบาทจากการเดินทางไปสำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนามเป็นบทบาทการประสานงานกับองค์กรปฏิบัติงานสนามในพื้นที่เพื่อให้องค์กรในพื้นที่ปฏิบัติงานสนามเป็นผู้สำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนามแทนนักวิชาการศึกษาและส่งข้อมูลกลับมายังหลักสูตร และการยกเลิกภารกิจงานบัณฑิตอาสาสมัครของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง อันเนื่องมาจากภาระงานของวิทยาลัยที่มีมากขึ้น ทำให้วิทยาลัยต้องการให้นักวิชาการศึกษามีเวลาอยู่ประจำที่วิทยาลัยมากขึ้น แทนที่จะใช้เวลาในการเดินทางไปสำรวจพื้นที่ปฏิบัติงานสนามหรือเดินทางไปนิเทศงานบัณฑิตอาสาสมัครเป็นเวลานานๆ ประกอบกับข้อจำกัดทางงบประมาณสำหรับการจัดการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) ที่ปัจจุบันได้รับงบประมาณลดลง (พ.ศ. 2561) และมีแนวโน้มว่า

จะไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาในอนาคต ทำให้หลักสูตรต้องยกเลิกการเดินทางไปนิเทศงานของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 เป็นต้นมา

จากการเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่งบประมาณและนโยบายด้านการจัดการศึกษาของหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) อาจส่งผลให้บทบาทของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงที่เดิมมีบทบาทและภารกิจที่มีความพิเศษเฉพาะแตกต่างจากนักวิชาการศึกษาของคณะอื่นๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำเป็นต้องปรับลดบทบาทที่มีความพิเศษเฉพาะนี้ลง เหลือเพียงบทบาทของนักวิชาการศึกษาที่มีลักษณะเช่นเดียวกับนักวิชาการศึกษาของคณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าบทบาทของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงจะเปลี่ยนแปลงไปเช่นไร นักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงก็ยังคงเป็นนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงที่มีความรักความผูกพันและความปรารถนาดีให้กับบัณฑิตอาสาสมัครทุกคน ไม่ว่าบทบาทของนักวิชาการศึกษาพี่เลี้ยงจะเปลี่ยนแปลงไปมากเพียงใดก็ตาม

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

- ชาย โพธิ์สิตา. (2554). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งฯ.
- บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2542). “โครงการที่ผมรัก” กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

งานที่ไม่ได้ตีพิมพ์

- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2558). รายงานการประชุมสภามหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 11/2558. เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์, มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ประเทศไทย.
- วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2558). หลักสูตร
ประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) ฉบับปรับปรุง พ.ศ.
2558. เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์, วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประเทศไทย.
- สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2554). คู่มือการเป็นพี่เลี้ยง
บัณฑิตอาสาสมัคร. เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์, สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประเทศไทย.
- สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2557). เรื่องเล่า...
ประสบการณ์ 1 ปี การเป็นบัณฑิตอาสาสมัคร. เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์,
สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประเทศไทย.
- สำนักศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. แผนการพัฒนาโครงการ
การศึกษาชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูง พ.ศ. 2515-2519. เอกสารไม่ได้
ตีพิมพ์ สืบค้นจาก <http://ir.tu.ac.th> เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2561
- สำนักศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. รายงานการประชุมคณะ
กรรมการประจำสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ครั้งที่ 4/2519. เอกสาร
ไม่ได้ตีพิมพ์ สืบค้นจาก <http://ir.tu.ac.th> เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน
2561

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ Mind Mapping โดย เกษขกรประชาวรรณ
แสนภักดี. เครื่องมือศึกษาชุมชนทั้ง 7 จากหนังสือวิถีชุมชน คู่มือ
การเรียนรู้ที่ทำงานชุมชน ง่าย ได้ผล และสนุก. สืบค้นจาก <http://>

www.prachasan.com/elearning/ComWayKomart.pdf, เมื่อวันที่
26 ตุลาคม 2561

ฤทธิไกร ไชยงาม. เครื่องมือ 7 ชิ้น เรียนรู้วิถีชุมชน โดย นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์.
สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/628531> เมื่อวันที่
26 ตุลาคม 2561

ในแพรวปีกเสรีของผีเสื้อ
มีความฝันเหลือเฟือเพื่อโลกกว้าง
เราจะร่อนลงหอบปีกบอบบาง
ดื่มน้ำค้างเคล้าน้ำใจไปด้วยกัน
ไปเสาะหามิตรของชีวิต
แวะผูกมิตรมวลไม้ในสวนขวัญ
อุมอุนละอองของพืชพรรณ
สร้างสีสันโลกสวยด้วยมือเรา

ที่มา:

ข้อความ: ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง. “ผ่านพิภพหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัคร ปี 2536”

ภาพ: Design by Freepik. www.freepik.com